

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حقوق بیمہ

مؤلفان

دکتر عمران نعیمی

محمد مہدی صداقت

سرشناسه : نعیمی، عمران
 عنوان و نام پدیدآور : حقوق بیمه / عمران نعیمی، محمدمهدی صداقت.
 مشخصات نشر : تهران: جنگل، ۱۳۹۱
 مشخصات ظاهری : ۲۲۴ ص.
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۹۸۱-۹۶۴-۸
 وضعیت فهرست‌ریزی : فیا
 موضوع : حقوق بیمه
 موضوع : حقوق بیمه - ایران
 موضوع : حقوق بیمه (فقه)
 شناسه افزوده : صداقت، محمدمهدی، ۱۳۶۰-
 ردیابی کنگره : ۱۳۹۱ ج ۷ ن ۹۹۸/۱ KM
 ردیابی دیویی : ۳۴۶/۵۰۸۶
 شماره کتابشناسی ملی : ۲۹۰۲۳۸

مستند
 جنگل

عنوان کتاب: حقوق بیمه
 مؤلفان: دکتر عمران نعیمی، محمدمهدی صداقت
 ناشر: انتشارات جنگل
 ناظر فنی: امین لشکری
 نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۱
 قطع و تیراژ: وزیری، ۱۰۰۰ نسخه
 قیمت: ۶۰۰۰ ریال
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۸۱-۹۶۴-۸

مرکز پخش: انتشارات جنگل جاودانه
 ۰۶۶۴۸۲۸۳۰-۹-۶۶۴۸۶۱۱۵-۶۶۴۸۲۸۳۰-۲۱
<http://www.junglepub.org>
[email:// Info@junglepub.org](mailto:Info@junglepub.org)
 ۰۳۱۱-۳۲۰۵۰۶۷-۳۲۰۳۸۰۰-۹

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

فهرست مطالب

مقدمه

فصل نخست: کلیات	۱
مبحث نخست: تعریف عقد بیمه	۱
گفتار نخست: شرایط عمومی صحت عقد بیمه	۳
بخش نخست: قصد و رضای طرفین عقد بیمه	۴
بخش دوم: اهلیت طرفین عقد بیمه	۶
بخش سوم: معین بودن موضوع عقد بیمه	۸
بخش چهارم: مشروعیت جهت عقد بیمه	۹
گفتار دوم: اوصاف عقد بیمه	۱۰
بخش نخست: لازم بودن عقد بیمه	۱۰
بخش دوم: رضایی بودن عقد بیمه	۱۲
بخش سوم: معاوضی بودن عقد بیمه	۱۴
بخش چهارم: الحاقی بودن عقد بیمه	۱۵
بخش پنجم: مستمر بودن عقد بیمه	۱۶
مبحث دوم: تاریخچه و تحولات قانونی بیمه	۱۷
مبحث سوم: انواع بیمه	۲۳
مبحث چهارم: ساختار تشکیلاتی بیمه در ایران	۲۷

۲۷.....	گفتار نخست: بیمه مرکزی
۳۰.....	گفتار دوم: شرکت‌های بیمه
۳۲.....	گفتار سوم: نمایندگی‌های بیمه
۳۴.....	گفتار چهارم: دلالان بیمه
۳۷.....	فصل دوم: اثبات عقد بیمه از لحاظ فقهی
۳۷.....	مبحث نخست: عدم درج بیمه جزو عقود مصطلح فقهی
۳۸.....	گفتار نخست: نظریه توقیفی بودن عقود
۳۹.....	گفتار دوم: نظریه عدم توقیفی بودن عقود
۳۹.....	بخش نخست: استقلال عقد بیمه
۴۰.....	بخش دوم: اوفاد با عقود
۴۲.....	بخش سوم: عموم «تجاره عن تراض»
۴۲.....	بخش چهارم: الناس مسلطون علی اموالهم
۴۳.....	بخش پنجم: المومنون عند شروطهم
۴۴.....	مبحث دوم: موانع پیش روی عقد بیمه
۴۴.....	گفتار نخست: قمار و شرط‌بندی
۴۵.....	گفتار دوم: غرری بودن بیمه
۴۶.....	گفتار سوم: ربوی بودن بیمه
۴۷.....	گفتار چهارم: ضمان مالم یجب
۴۹.....	فصل سوم: اصول عام حاکم بر انواع بیمه‌ها
۴۹.....	مبحث نخست: اصل حسن نیت
۵۰.....	گفتار نخست: افشاء مسائل اساسی، بیان واقعیت
۵۱.....	بخش نخست: اظهار مسائل اساسی
۵۴.....	بخش دوم: اظهارات غلط و نادرست
۵۵.....	گفتار دوم: اصل حسن نیت در حقوق ایران
۵۵.....	بخش نخست: کتمان یا اظهار نادرست عمدی بیمه‌گذار
۵۷.....	بخش دوم: کتمان یا اظهار نادرست غیر عمدی بیمه‌گذار

۵۹.....	مبحث دوم: اصل نفع بیمه‌ای
۶۰.....	گفتار نخست: استثنای ایراد خسارات عمدی
۶۲.....	گفتار دوم: اصل نفع بیمه‌ای در حقوق انگلستان
۶۶.....	گفتار سوم: اصل نفع بیمه‌ای در حقوق ایران
۶۸.....	مبحث سوم: اصل علیت
۷۱.....	فصل چهارم: بیمه‌های اشخاص
۷۱.....	مبحث نخست: مفهوم و انواع بیمه‌های اشخاص
۷۲.....	گفتار نخست: تعریف بیمه‌های اشخاص
۷۳.....	گفتار دوم: انواع بیمه‌های اشخاص
۷۳.....	بخش نخست: بیمه‌های عمر
۷۵.....	بند نخست: بیمه عمر به شرط فوت
۷۶.....	بند دوم: بیمه عمر به شرط حیات
۷۷.....	بند سوم: بیمه عمر مختلط
۷۸.....	بخش دوم: بیمه‌های حوادث بدنی
۸۱.....	بخش سوم: بیمه‌های درمان
۸۲.....	مبحث دوم: قواعد اختصاصی حاکم بر بیمه‌های اشخاص
۸۲.....	گفتار نخست: ماهیت بیمه‌های اشخاص
۸۳.....	بخش نخست: سرشت غیر غرامتی بیمه‌های اشخاص
۸۳.....	بند نخست: ویژگی سرمایه‌گذاری در بیمه‌های اشخاص
۸۷.....	بند دوم: خصلت مقطوع مبلغ بیمه شده
۹۰.....	بند سوم: عدم جریان اصل جانشینی در بیمه‌های اشخاص
۹۴.....	بند چهارم: انعقاد بیمه‌های مضاعف در بیمه‌های اشخاص
۹۵.....	بخش دوم: انتقال و توثیق بیمه‌نامه‌های اشخاص
۹۶.....	بند نخست: انتقال و واگذاری مطلق
۱۰۰.....	بند دوم: انتقال از طریق توثیق بیمه‌نامه‌های عمر
۱۰۶.....	بخش سوم: رژیم حقوقی بیمه‌های گروهی - اصلی و تکمیلی

بند نخست: رژیم حقوقی بیمه‌های گروهی.....	۱۰۶
بند دوم: بیمه‌های اصلی و تبعی یا تکمیلی در بیمه‌های اشخاص.....	۱۱۲
گفتار دوم: تعهد به نفع شخص ثالث در بیمه‌های اشخاص.....	۱۱۶
بخش نخست: رابطه بین مشروط علیه (بیمه‌گر) و منتفع یا شخص ثالث.....	۱۱۷
بخش دوم: رابطه مشروط له (بیمه‌گذار) و منتفع.....	۱۱۸
بند نخست: امکان یا عدم امکان رجوع بیمه‌گذار و تغییر ذینفع.....	۱۱۹
بند دوم: ماهیت حقوقی سرمایه بیمه در بیمه‌های عمر و حوادث.....	۱۲۱
بند سوم: نحوه تقسیم سرمایه یا مبلغ بیمه.....	۱۲۳
فصل پنجم: بیمه‌های غرامت.....	۱۲۵
مبحث نخست: انواع بیمه‌های غرامت.....	۱۲۶
گفتار نخست: بیمه‌های اموال.....	۱۲۶
گفتار دوم: بیمه‌های مسئولیت.....	۱۲۸
مبحث دوم: قواعد اختصاصی بیمه‌های غرامت.....	۱۲۹
گفتار نخست: اصل حسن نیت.....	۱۲۹
بخش نخست: اعلام کیفیات خطر موضوع بیمه قبل از انعقاد عقد.....	۱۳۱
بخش دوم: اعلام تشدید خطر.....	۱۳۲
بند نخست: مفهوم و نحوه اعلام تشدید خطر.....	۱۳۳
بند دوم: آثار اعلام تشدید خطر و اختیارات بیمه‌گر راجع به آن.....	۱۳۵
بند سوم: کاهش خطر.....	۱۳۷
بخش سوم: اعلام وقوع حادثه به بیمه‌گر.....	۱۳۷
گفتار دوم: اصل غرامت.....	۱۴۰
بخش نخست: بیمه مضاعف با قصد تقلب.....	۱۴۱
بخش دوم: بیمه مازاد ارزش.....	۱۴۷
گفتار سوم: اصل نفع بیمه‌ای.....	۱۵۰
بخش نخست: تبیین اصل نفع بیمه‌ای.....	۱۵۱
بخش دوم: مراقبت از مورد بیمه.....	۱۵۵

بخش سوم: اقدام برای جلوگیری از افزایش خسارت	۱۵۶
گفتار چهارم: اصل جانشینی	۱۶۱
گفتار پنجم: اصل کاهش نسبی سرمایه	۱۶۳
بخش نخست: اعمال قاعده کاهش نسبی سرمایه	۱۶۴
بخش دوم: موارد عدول از قاعده کاهش نسبی سرمایه	۱۶۸
بند نخست: بیمه اولین خطر یا اولین آتش سوزی	۱۶۸
بند دوم: بیمه نامه با شرط شاخص متغیر	۱۶۹
بند سوم: بیمه با شرط انصراف از قاعده نسبی سرمایه	۱۷۰
گفتار ششم: دعوی مستقیم زیان دیده علیه بیمه گر	۱۷۰
بخش نخست: تعریف، ضرورت و پیشینه دعوی مستقیم	۱۷۱
بند نخست: تعریف دعوی مستقیم در بیمه مسئولیت	۱۷۱
بند دوم: ضرورت دعوی مستقیم زیان دیده علیه بیمه گر در	۱۷۲
بند سوم: پیشینه حق رجوع مستقیم زیان دیده	۱۷۵
بخش دوم: اهم آثار دعوی مستقیم زیان دیده علیه بیمه گر مسئولیت	۱۷۸
بند نخست: الزامی یا اختیاری بودن دعوی مستقیم	۱۷۸
بند دوم: ممنوعیت اقرار به مسئولیت از سوی بیمه گذار	۱۷۸
بند سوم: ممنوعیت مصالحه و سازش از سوی بیمه گذار	۱۷۹
فصل ششم: مسئولیت مدنی دارندگان وسائل نقلیه موتوری زمینی	۱۸۱
مبحث نخست: مفهوم شخص ثالث	۱۸۲
مبحث دوم: خسارت	۱۸۴
گفتار نخست: افراد مسئول به جبران خسارت	۱۸۶
گفتار دوم: نحوه جبران خسارت	۱۸۷
بخش نخست: مراجعه مستقیم زیان دیده به بیمه گر	۱۸۷
بخش دوم: مراجعه به محاکم قضایی	۱۸۹
بخش سوم: مراجعه به کمیسیون حل اختلاف تخصصی	۱۹۱
گفتار سوم: میزان جبران خسارت	۱۹۲

مبحث سوم: دعوی زیان دیده علیه بیمه گر.....	۱۹۳
مبحث چهارم: پذیرش بیمه نامه به عنوان وثیقه.....	۱۹۴
مبحث پنجم: رجوع بیمه گر به مسئول حادثه.....	۱۹۵
مبحث ششم: صندوق تأمین خسارت های بدنی.....	۱۹۶
مبحث هفتم: دامنه زمانی اجرای قانون جدید.....	۱۹۷
فصل هفتم: بیمه اتکایی.....	۱۹۹
انواع بیمه اتکایی.....	۲۰۲
بیمه اتکایی مازاد سرمایه.....	۲۰۲
بیمه اتکایی مازاد خسارت.....	۲۰۳
بیمه اتکایی مشارکت.....	۲۰۳
بیمه اتکایی مازاد ریان.....	۲۰۳
منابع و مآخذ.....	۲۰۵

مقدمه

بیمه در دنیای امروز، وارد زندگی انسان‌ها شده و کم‌کم همه ابعاد زندگی آنها را تحت پوشش قرار می‌دهد و روز به روز به دامن و حجم آن افزوده و نسبت به گذشته فراگیرتر می‌شود.

هر کجا که یک ضرر اقتصادی پادرمیانی می‌گذارد و برای بشر مخاطره ایجاد می‌کند، بیمه نیز از طرف دیگر به عنوان پوشش‌دهنده این خطرات و جبران‌کننده این ضررهای اقتصادی ظاهر شده و خواستار رفع این مخاطرات و مرتفع کردن این ضررهای اقتصادی احتمالی است. با توجه به تنوع فوق‌العاده زیاد بیمه در جهان امروز، ضرورت دارد انواع مختلف آن به طور جداگانه مورد بررسی قرار گیرند. در کنار بیمه‌های اموال و مسئولیت، بیمه‌های اشخاص نیز در دنیای امروز گسترش و رشد فوق‌العاده‌ای داشته‌اند. در بیمه‌های خسارت، مال و مسئولیت حقوقی شخص در مقابل دیگران، موضوع بیمه است در حالی که در بیمه‌های اشخاص، خطراتی که وجود اشخاص را تهدید می‌کنند، موضوع بیمه هستند. به نظر، اهمیت بیمه‌های اشخاص در مواردی بیش از بیمه‌های خسارت است چرا که خطراتی که به سلامتی و جسم اشخاص وارد می‌شود، بسیار سخت‌تر و سنگین‌تر از خطراتی است که اموال و دارایی انسان را تهدید می‌کند، حتی در مواردی جبران خطرات جسمانی و موارد تهدید کننده سلامتی انسان‌ها، غیرقابل جبران بوده و بیمه تنها یک تسکین‌دهنده مالی جزئی و کوچک برای خطر وارد شده

می‌باشد. بیمه‌های اشخاص در واقع تدبیری است که انسان سعی بر آن دارد تا در صورت بروز حوادث ناگوار، بتواند کیان خانواده را از تنگناهای اقتصادی رهایی دهد و یا در زمان پیری منبع مالی مناسبی برای خود گردآوری نماید.

برخلاف بیمه‌های غرامت که جبران خسارت هدف اصلی است در بیمه‌های اشخاص علاوه بر رسالت اصلی بیمه که همان تأمین در مقابل خطرات است، دارای یک رسالت عمده دیگر نیز می‌باشد و آن همان جنبه پس‌انداز و سرمایه‌گذاری است لذا در بیمه‌های اشخاص، جبران خسارت در حقیقت هدف اصلی قرارداد نیست و علت اصلی و منظور نهایی از انعقاد اینگونه قراردادها دریافت غرامت نیست بلکه منظور بیمه شده یا بیمه‌گذار این است که بتواند در صورت بروز خطر، سرمایه مناسبی را برای خویش فراهم نماید تا خانواده او در صورت فوت، نقص عضو و یا بیماری از در تنگنا قرار گرفتن ایمن باشند.

از این روی است که در دنیای امروز، یکی از نشانه‌های پیشرفت جوامع و شاخص‌های رفاه اجتماعی را توسعه و گسترش بیمه‌های بازرگانی می‌دانند و به عبارتی نمایانگر رشد و پویایی آن جامعه است.

طبیعت هر یک از انواع بیمه‌های بازرگانی متفاوت می‌باشد، لذا قواعد و اصول حقوقی جداگانه‌ای بر این دسته از بیمه‌ها جریان دارد. در این کتاب قصد آن داریم تا ضمن بررسی عقد بیمه و بیان اقسام بیمه‌های بازرگانی آن دسته از قواعد حقوقی که خاص بیمه‌های اشخاص و غرامت است را نیز مورد بررسی قرار دهیم. بررسی این قواعد و اصول حقوقی ما را در شناخت بیشتر بیمه‌های تجاری یاری می‌دهد و می‌تواند تا اندازه‌ای نارسایی‌های حقوقی در مورد این نوع بیمه‌ها را برطرف سازد.

از جمله وجوه تمایز این کتاب نسبت به سایر کتاب‌های موجود در زمینه حقوق بیمه، مطالعه تطبیقی مباحث در حقوق انگلستان و فقه امامیه نیز می‌باشد، نباید فراموش کرد بیمه برحسب طبیعت خویش، فعالیت جهانی دارد و طبیعتاً قوانین و مقررات مربوط به آن نمی‌تواند چندان متفاوت باشد؛ نظام‌های حقوقی مختلف اعم از نوشته یا مدون و نانوشته یا به اصطلاح کامن لو، در این مورد تا حدود زیادی یکسان می‌باشند.

از طرفی دیگر چنانچه در تاریخچه بیمه‌ها خواهد آمد، ریشه اصلی و پیدایش اولیه اکثر بیمه‌ها، کشور انگلستان بوده است و به عبارتی انگلستان مهد بیمه و بیمه‌گری دنیا محسوب می‌شود لذا این کشور نقش مهمی در تبیین بسیاری از موضوعات بیمه‌ای داشته است.

در زمینه بررسی فقهی نیز علاوه بر بررسی خود عقد بیمه از منظر فقه امامیه که مبحث مستقلی به آن اختصاص یافته است، در دو مورد دیگر، یکی رهن دین و دیگری تعهد به نفع شخص ثالث نیز مطالعه فقهی صورت گرفته و در این موارد نیز، آراء فقها را متذکر شده‌ایم.

همزمان با توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران در سال‌های اخیر ضرورت و بایستگی گسترش بیمه به عنوان لازمه و ابزار پشتیبانی از فعالیت‌ها و کردارهای اقتصادی و بازرگانی، موجب گسترش نسبی بیمه و نفوذ آن در مراکز علمی و فرهنگی شد و امروزه در بیشتر مراکز آموزشی و دانشگاه‌ها، پژوهش و تحقیق در زمینه بیمه مورد توجه دانشجویان، پژوهشگران، بیمه‌گران و ... قرار گرفته است.

با توجه به تغییرات قانونی در زمینه بیمه در سال‌های اخیر در این کتاب سعی شده است تا کلیه موضوعات مرتبط با حقوق بیمه بر اساس قوانین و مقررات جدید بررسی و تبیین شود بنابراین کتاب حاضر می‌تواند به عنوان منبع درسی و تحقیقی مفیدی برای دانشجویان رشته‌های حقوق، بیمه، مدیریت، اقتصاد و ... مورد استفاده قرار گیرد.

مطالب کتاب در هفت فصل ارائه شده است، فصل نخست راجه کلیات اختصاص داده‌ایم. در ذیل این فصل چهار مبحث وجود دارد؛ در مبحث نخست تعریف عقد بیمه، در مبحث دوم، تاریخچه و تحولات قانونی بیمه، در مبحث سوم، انواع بیمه و در مبحث چهارم ساختار سازمانی بیمه مرکزی بررسی می‌شود.

در فصل دوم تحت عنوان اثبات عقد بیمه از لحاظ فقهی ابتدا به عدم درج بیمه جزء عقود مصطلح فقهی سپس موانع پیش روی عقد بیمه اشاره می‌شود.

اصول عام حاکم بر انواع بیمه‌ها مشتمل بر اصل حسن نیت، اصل نفع بیمه‌ای و اصل علیت از مباحث فصل سوم کتاب می‌باشد.

مسائل و مباحث راجع به بیمه‌های اشخاص و بیمه‌های غرامت هر یک به ترتیب فصل‌های چهارم و پنجم کتاب را به خود اختصاص داده‌اند.

نکته قابل ذکر اینکه تغییرات عمده مسئولیت مدنی دارندگان وسایل نقلیه موتوری زمینی در قانون جدید بیمه اجباری باعث شد این موضوع در فصل ششم به تفصیل بررسی شود.

از آنجا که بیمه‌های اتکایی به عنوان یکی از انواع بیمه‌های موجود در سطح ملی و بین‌المللی فعالیت می‌کنند لذا اشاره به آن ضروری می‌بود به همین خاطر در فصل هفتم کتاب به بررسی این قبیل بیمه‌ها پرداخته‌ایم.